

УДК 130.2:141.78-021.68:008"20"

Цитування:

Губернатор О. І. Метамоделізм як нова парадигма сучасних культурних практик. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2023. № 1. С. 109–114.

*Губернатор Олена Ігорівна,
здобувачка Київського
національного університету
культури і мистецтв
<https://orcid.org/0000-0003-4197-6184>
olenagubernator@gmail.com*

Hubernator O. (2023). Metamodernism as a New Paradigm of Modern Cultural Practices. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 1, 109–114 [in Ukrainian].

МЕТАМОДЕРНІЗМ ЯК НОВА ПАРАДИГМА СУЧАСНИХ КУЛЬТУРНИХ ПРАКТИК

Мета статті – виявити особливості метамоделізму як нової парадигми сучасних культурних практик. **Методологія дослідження.** Застосовано метод критичного аналізу, системний, структурний і формальний методи, а також метод систематизації та узагальнення, що посприяли розгляду та науковому обґрунтуванню концепцій метамоделізму, виявленню характерних особливостей культурних практик у парадигмі метамоделізму та усвідомленню їх нової естетики. **Наукова новизна.** Досліджено постпостмодерністичний дискурс у контексті сучасної теорії культури та проаналізовано основні теоретичні концепції метамоделізму; уточнено поняття «метамоделізм»; розглянуто установки та виявлено основні особливості культурних практик у парадигмі метамоделізму. **Висновки.** Метамоделізм – це нова парадигма, у якій домінує етика, пов'язана з пошуком аутентичності та визначенням основ буття способами, що дають змогу фрагментованому «я» інтегруватися в нові сенсові конфігурації. Водночас метамоделізм уособлює зміну віх, що відповідає культурно-історичному процесу. Відповідно до концепції метамоделізму сучасні культурні практики не відмовляються від характерних жанрів та прийомів постмодерну, а пропонують власні підходи до їх використання. Особливостями культурних практик у парадигмі метамоделізму є: відхід від жорсткої персоніфікації, утилітаризму та духовного відчуження; подолання дискретної свідомості та індивідуалізму; зміщення акцентів з тяжіння до руйнування на осмислене прагнення до споглядання, до реконструкції та цілісного світосприйняття; подолання старих концепцій, еволюція ідей та поважне ставлення до історії, світу й самих себе; становлення нової, цілісної, синкретичної свідомості, що здатна до глобального світорозуміння, відповідальності та соціально корисної діяльності. Новаторство культурних практик метамоделізму полягає в стимулюванні роботи уяви: у теоретико-практичному дискурсі метамоделізму нові способи роботи з емоційністю та уявою глядача розглядають крізь призму атмосфери та імерсії.

Ключові слова: метамоделізм, постмодернізм, культурна парадигма, культурні практики, чуттєвість, імерсивне середовище.

Hubernator Olena, Postgraduate Student, Kyiv National University of Culture and Art
Metamodernism as a New Paradigm of Modern Cultural Practices

The purpose of the article is to reveal the features of metamodernism as a new paradigm of modern cultural practices. **Research methodology.** The method of critical analysis, the systemic method, the structural and formal method, as well as the method of systematisation and generalisation were applied, which contributed to the examination and scientific justification of the concepts of metamodernism, the identification of the characteristic features of cultural practices in the paradigm of metamodernism, and the awareness of their new aesthetics. **Scientific novelty.** The post-postmodernist discourse in the context of modern cultural theory has been studied and the main theoretical concepts of metamodernism are analysed. The concept of "metamodernism" has been clarified; attitudes have been considered and the main features of cultural practices in the paradigm of metamodernism have been revealed. **Conclusions.** Metamodernism is a new paradigm dominated by the ethic concerned with the search for authenticity and defining the foundations of being in ways that allow the fragmented self to integrate into new configurations of meaning. At the same time, metamodernism represents a change in milestones that corresponds to the cultural and historical process. According to the concept of metamodernism, modern cultural practices do not abandon the characteristic genres and techniques of postmodernism, but offer their own approaches to their use. Features of cultural practices in the paradigm of metamodernism are: departure from rigid personification, utilitarianism and spiritual alienation; overcoming discrete consciousness and individualism; a shift in emphasis from the tendency to destruction to a meaningful desire for contemplation, for reconstruction, and a holistic worldview; overcoming old concepts, the evolution of ideas and respect for history, the world and ourselves; the formation of a new, integral, syncretic consciousness, which is capable of global understanding, responsibility, and socially useful activity. The innovation of the cultural practices of metamodernism consists in stimulating the work of imagination – in the theoretical and practical discourse of metamodernism, new ways of working with the emotionality and imagination of the viewer are considered through the prism of atmosphere and immersion.

Key words: metamodernism, postmodernism, cultural paradigm, cultural practices, sensuality, immersive environment.

Актуальність теми дослідження. Сучасний культурний дискурс характеризується розмаїттям та швидкою зміною стильових пріоритетів. Одним із явищ, яке все активніше обговорює наукова спільнота, є метамодернізм.

Структуротворчими явищами культурної парадигми метамодернізму є характеристика спільноти (покоління міленіалів), що об'єднана спільною соціокультурною ситуацією і здійснює в межах конкретного часу свою культуротворчу діяльність в умовах глобалізації та цифровізації, наслідком чого є нова ієрархія цінностей та наявність спільної соціокультурної емоції, сформованої на противагу зовнішній деструктивності. Тобто чітко структуровані емоції, наділені позитивом, цілісністю та простотою протиставляються хиткості картини світу й саме через них реалізується вся палітра сенсів соціокультурного буття, що відображають у художніх практиках.

Актуальність дослідження пов'язана з формування в концепції метамодернізму нового ставлення до культурних практик. Постає необхідність осмислити нову культурну логіку та структури почуттів, що їй відповідають.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблематика метамодернізму на сучасному етапі є пріоритетним напрямом дослідження в сучасній культурології, філософії, філології та мистецтвознавстві. Культурно-ідейні передумови появи, сутність та основні риси метамодернізму як домінантного напрямку в сучасній культурі розглядає В. Пахаренко в науковій публікації «Метамодернізм як мистецький напрям» [4]; аналізу сутності метамодернізму як культурологічної концепції присвячено статтю І. Петрової [6]; концептуальні підстави культурної програми метамодернізму виявляє О. Петриківська в публікації «Метамодернізм як спосіб концептуалізації сучасності в сатиричних трагікомедіях Паоло Соррентіно» [5]; концепцію метамодернізму в культурі й мистецтві досліджують В. Бистякова, А. Осадча, Є. Гула в розвідці «Культурно-мистецький вимір епохи метамодернізму» [2]; аналіз культурних та літературних стратегій метамодернізму здійснює О. Бандровська в статті «Реальність як вигадка? Поняття «метамодернізм» і «метамодерн» в сучасному культурологічному і літературознавчому дискурсі» [1]; метамодернізм як сукупність культурно-естетичних тенденцій і найпоширеніші в сучасному українському суспільстві метанаративи досліджує

Т. Гребенюк у публікації «Свобода в літературі метамодерного світу: український вимір» [3] та ін. Проте тема сучасних культурних практик у контексті особливостей метамодернізму лишається не достатньо висвітленою.

Мета статті – виявити особливості метамодернізму як нової парадигми сучасних культурних практик.

Виклад основного матеріалу. Кінець ХХ – початок ХХІ століття характеризується надзвичайною нестабільністю та невизначеністю, а також безпрецедентним прискоренням усіх соціокультурних процесів у світовому масштабі. Головна ідея постмодернізму – неприйняття та переконструювання світу – ідея, що стала фактором руйнування самої культури й особистості, не відповідає потребам та запитам сучасної епохи.

На початку ХХІ століття все більше дослідників почали висловлювати невдоволення ортодоксальною постмодерністською теорією, акцентуючи на тому, що вона занадто обмежена та жорстка й тому не достатня для опису та аналізу сучасних культурних, зокрема дискурсивних, практик. У західному науковому вимірі популярними стають думки про кінець постмодернізму та повернення культури до історичності, трансцендентності, духовності, щирості й ін. У цьому контексті виникають різноманітні концепції постпостмодернізму: гіпермодерну (Ж. Ліповецьки), альтермодернізму (Н. Бурріо), цифромодернізму (А. Кірбі), автомодернізму (Р. Самуелса), проте найбільш серйозно розробленою і перспективною є теоретична концепція метамодернізму, що описує стан актуальної культури ХХІ століття.

Уперше термін «метамодернізм» у науковий вимір запровадили європейські дослідники Т. Вермюлен та Р. ван ден Аккер у статті «Нотатки про метамодернізм», надрукованій у 2010 році у виданні *Journal of Aesthetics & Culture*. На думку дослідників, префікс «мета», що має три значення: поруч (з іншими), між та після, у контексті цього поняття означає те, що епістемологічно метамодернізм розташовано «з» постмодернізмом, онтологічно «між» постмодернізмом та історично «за» постмодернізмом. «Ці позиції найбільш доцільно узагальнити за допомогою відмінностей між постмодерністичним глузуванням (що включає в себе нігілізм, сарказм, недовіру та деконструкцію великих наративів, єдності та істини) і модерністським ентузіазмом (що містить усе – від утопізму до безумовної віри в Розум)» [14, 1–14]. Теорія, яку вони запропонували, не передбачає повного

розриву з постмодерністськими тенденціями, оскільки в сучасній культурі вони деактуалізовані лише частково, але при цьому на місці звичної ортодоксальної постмодерністської теорії виявляється новий теоретичний комплекс, за допомогою якого поступово окреслюються форми метамодернізму як нової чуттєвості, нової культурної логіки, що невідворотно приходить на зміну культурній логіці постмодернізму. Т. Вермюлен та Р. ван ден Аккер, наголошуючи на тому, що далеко не всі постмодерністські тенденції завершені, стверджують, що «більшість з них набувають іншу форму і, що важливіше, новий сенс, нове значення та спрямування» [14, 4], а культурні індустрії відмовляються від тактик імітації на користь міфу, від меланхолії – на користь надії, від ексгібіціонізму – на користь ангажементу, оскільки метамодернізм існує між «постмодерністським глузуванням» та «модерністським ентузіазмом».

Невдовзі концепція метамодернізму отримала масштабний розвиток у теоретико-практичному дискурсі сучасності, завдяки втіленню в культурних практиках (однією з перших найвідоміших метамодерністичних культурних практик став метамодерністичний перформанс американського актора Ш. Лабафа) та аналізу з позицій сучасної гуманітаристики.

Однією з перших концепцій метамодернізму почала розробляти дослідниця з Нової Зеландії А. Думітреску, яка розглядає метамодернізм як синтез та інтеграцію, «вихід за межі» і трансцендування; нову культурну парадигму, що характеризується взаємозв'язками, інтеграцією, самореалізацією та зверненням до традицій [11, 8]. На думку А. Думітреску, метамодернізм – це парадигма інтеграції здібностей (наприклад розуму й емоцій), систем мислення, різноманітних онтологічних рівнів [10, 18], а також парадигма самоперетворення або становлення.

За С. Абрамсоном, метамодернізм прагне зруйнувати відстані, особливо відстані між речами, які здаються протилежностями, щоб відтворити відчуття цілісності, що дає змогу вийти за межі оточення і рухатися вперед з метою створення позитивних змін у наших суспільствах та світі [7].

Метамодернізм – новий тип чуттєвості («структури почуття»), який може звертатися до іронії, коли стає забагато серйозності, і до наївності, коли в культурі починає домінувати цинізм.

Вітчизняна дослідниця І. Петрова наголошує на тому, що в сучасному науковому дискурсі метамодернізм визначають як культурну парадигму, філософську течію або період історичного розвитку, а його сутність як культурологічної концепції відображається в мові чуттєвості, що «сприяє розумінню естетичних і культурних переваг сьогодення і набуває розвитку не шляхом вивчення окремих, ізольованих одне від одного явищ, а завдяки неперервному прочитанню домінантних у культурі тенденцій, поєднанню стилів й умовностей минулого зі стратегіями та пристрастями сучасності» [6, 14].

Отже, можемо розглядати метамодернізм як:

- культурну парадигму, що характеризується домінантним пошуком митцями, звичайними людьми та суспільствами аутентичності або самореалізації і збалансованого повноцінного існування;

- парадигму перегляду традицій та встановлення постійного діалогу з попередніми парадигмами думки – на відміну від модерністської відмови від традицій і постмодерністського іронічного відсторонення від попередніх культурних текстів;

- парадигму, у якій цінують зв'язок з іншими людьми, а також з усіма розумними істотами та з природою – на відміну від акценту на індивідуалізм та ізольований досвід, як у деяких випадках постмодернізму.

Метамодернізм пропонує інтегративну перспективу, з якою парадигми видаються ступенями еволюційного процесу. Ідеї та періоди розвиваються один з одного і часом накладаються один на одного: метамодернізм виникає в 1990-ті роки й затверджується на початку XXI століття, але елементи метамодернізму, постмодернізму та модернізму співіснують, тоді як основана цінність метамодернізму полягає в тому, щоб вітати синтези, які беруть кращі риси з попередніх періодів.

Метамодернізм не заперечує постмодернізму як альтернативну культурну логіку, він зміщує акценти та коливається між двома полюсами – постмодерністським і домодерністським, ентузіазмом та іронією, сарказмом і щирістю, еклектикою та чистотою, спогляданням і руйнуванням, відповідальністю та відстороненням, наївністю і самопізнанням. При цьому метамодернізм використовує прийоми, форми й уявлення, характерні для реалізму, модернізму та постмодернізму, але з метою переосмислити теперішнє та побачити майбутнє.

На думку дослідників, «метамодерністські практики прагнуть відновити стурбованість людей етичним, на відміну від домінування епістемологічного в епоху Просвітництва та теонтологічного в епоху постмодерну» [11, 8].

На думку Л. Тернера, дискурс про сутність метамодернізму буде охоплювати «процес відродження ширості, надії, романтизму, потягу та повернення до загальних концепцій та універсальних істин» [8, 23]. Тобто в протилежність цінностям постмодернізму, які являють собою відмову від цінностей, жорстоку іронію, іноді відвертий сарказм, цинізм та деконструкцію, мистецтво метамодернізму прагне до реконструкції, до відродження дискурсу великих оповідань, перегляду релігійних концепцій, трансцендентного / іманентного пошуку глибини та духовності в умовах сучасного світу, з його екологічною катастрофою, повстаннями, втомою від поверховості та споживання. Відповідно, від кітчу, колажів, абстракціонізму, сюрреалізму ми переходимо до неоромантизму та магічного реалізму [8, 24].

Проте оскільки сутність метамодернізму полягає в коливанні між модернізмом та постмодернізмом, сучасні культурні практики демонструють тенденцію подолання і переосмислення колишніх пріоритетів. Наприклад, колаж, який у постмодернізмі є втіленням ідеї хаосу, кінця історії, «руїн», у метамодернізмі є свідченням подолання індивідуалізму та дискретної свідомості.

Культурні практики в парадигмі метамодернізму засвідчують:

- відхід від жорсткої персоніфікації, утилітаризму та духовного відчуження від світу;
- подолання дискретної свідомості та індивідуалізму;
- зміщення акцентів з тяжіння до руйнування на осмислене прагнення до споглядання, до реконструкції та цілісного світосприйняття;
- подолання старих концепцій, еволюцію ідей та поважне ставлення до історії, світу та самих себе;
- становлення нової, цілісної, синкретичної свідомості, яка здатна до глобального світорозуміння, відповідальності та соціально корисної діяльності.

У культурних практиках метамодернізму простежуємо кілька напрямів самоідентифікації митця, джерелами яких є різні генеалогічні лінії виникнення самого явища. Метамодернізм синтезує не лише спадок модернізму та постмодернізму, що експліцитно закріплено в його маніфестах, але й романтизму та

сентименталізму, що впливає з ностальгічного посилення деяких модерністських і постмодерністських рис. Неоромантична чуттєвість метамодернізму апелює до концепції німецького натурфілософа, письменника та поета містичного світовідчуття кінця XVIII століття Новаліса, у текстах якого простежуємо вираження естетичних установок. На його думку, щоб віднайти істинний сенс цього світу, його потрібно уявляти в романтичному ключі, ідеалізувати, оскільки «ідеалізація є не що інше, як якісне перебільшення. У цьому процесі низинне «я» ототожнюється з кращим «я»... наскільки я уявляю банальне – значущим, звичайне – загадковим, близьке – належним, чужим та кінцеве – подібністю нескінченного, наскільки я його і ідеалізую» [13, 384–385].

У метамодернізмі щирий емоційний неоміфологізм співіснує з афективністю, сентиментальністю, ілюзорністю, дивністю та незвичністю, які проявляються в перформативній репрезентації.

У власній чуттєвості метамодернізм не прагне перейти межу, уникає викривлення норми. Глядач завжди зберігає дистанцію, що дає змогу утримувати власні межі недоторканими. Водночас в метамодерністській чуттєвості важливим є емоційне задоволення від використання образу, що отримує і митець, і глядач, а не генеалогія образу: його ніколи не доводять до стану повної ясності, що дає змогу створити емоційний та екзистенційний «люфт» при його використанні в художньому висловленні, тобто ідея впливає на уяву [9, 90].

Для культурних практик метамодернізму характерна нова естетика, що полягає у створенні атмосфер, сприйняття яких безпосередньо пов'язане з ідеєю тілесно-емоційного досвіду присутності, впливу середовища на всі органи чуття.

За Г. Беме, атмосфера – це стан, що складно артикулюється і виникає між об'єктом та суб'єктом за певних умов, проживається переважно емоційно й тілесно, «заповнюючи простір певним тоном відчуттів» [8, 21], а художнє висловлювання вибудовується в просторі між людиною і середовищем, у яке вона занурена.

Широке втілення в метамодерністському контексті отримує поняття імерсії (занурення). Імерсивні середовища вже не спираються лише на візуальний або тілесний вплив, а містять, наприклад, аудіальний досвід глядача: звуковий ландшафт розгортається як імерсивне середовище, коли глядачі починають відчувати

себе одночасно всередині простору та внутрішньо поєднаним з ним [12, 629].

Ключовими параметрами самоідентифікації митця в метамодернізмі є робота з емоціями й технічна медіальність як головними медіаторами взаємодії між ним і публікою. Метамодерністи поєднують інноваційні медіа та емоційну безпосередність, наївність, перетворюючи такий синтез на важливий елемент метамодерністської співучасті.

Наукова новизна. Досліджено постпостмодерністичний дискурс у контексті сучасної теорії культури та проаналізовано основні теоретичні концепції метамодернізму; уточнено поняття «метамодернізм»; розглянуто установки та виявлено основні особливості культурних практик у парадигмі метамодернізму.

Висновки. Метамодернізм – це нова парадигма, у якій домінує етика, пов'язана з пошуком аутентичності та визначенням основ буття способами, що дають змогу фрагментованому «я» інтегруватися в нові сенсові конфігурації. Водночас метамодернізм уособлює зміну віх, що відповідає культурно-історичному процесу.

Відповідно до концепції метамодернізму сучасні культурні практики не відмовляються від характерних жанрів і прийомів постмодерну, а пропонують власні підходи до їх використання.

Особливостями культурних практик у парадигмі метамодернізму є: відхід від жорсткої персоніфікації, утилітаризму та духовного відчуження; подолання дискретної свідомості й індивідуалізму; зміщення акцентів з тяжіння до руйнування на осмислене прагнення до споглядання, реконструкції та цілісного світосприйняття; подолання старих концепцій, еволюція ідей та поважне ставлення до історії, світу й самих себе; становлення нової, цілісної, синкретичної свідомості, що здатна до глобального світорозуміння, відповідальності та соціально корисної діяльності.

Новаторство культурних практик метамодернізму полягає в стимулюванні роботи уяви: у теоретико-практичному дискурсі метамодернізму нові способи роботи з емоційністю та уявою глядача розглядають крізь призму атмосфери та імерсії.

Література

1. Бандровська О. Реальність як вигадка? Поняття «метамодернізм» і «метамодерн» в сучасному культурологічному і літературознавчому дискурсі. *Іноземна філологія*. 2021. № 134. С. 152–164.
2. Бистрякова В. Н., Осадча А. М., Гула Є. П. Актуальні наукові проблеми. *Розгляд, рішення, практика* : матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 26–27 травня 2017 р.). Київ : Інститут інноваційної освіти, 2017. Ч. 1. С. 44–47.
3. Гребенюк Т. В. Свобода в літературі метамодерного світу: український вимір. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Філологія*. 2018. Вип. 78. С. 160–164.
4. Пахаренко В. Метамодернізм як художній напрям: роздуми про новий тип світосприйняття. *Українська мова та література*. 2021. № 7–8. С. 56–68.
5. Петриківська О. Метамодернізм як спосіб концептуалізації сучасності в саритичних трагікомедіях Паоло Соррентіно. *Докса*. 2020. № 2(34). DOI: [https://doi.org/10.18524/2410-2601.2020.2\(34\).218106](https://doi.org/10.18524/2410-2601.2020.2(34).218106).
6. Петрова І. В. Метамодернізм як культурологічна концепція. *Питання культурології*. 2020. № 36. С. 14–23. DOI: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.36.2020.221039>.
7. Abramson S. (2014). *Metamodernism: The Basics*. Huffpost viewed 12 Dec 2014. URL: https://www.huffpost.com/entry/metamodernism-the-basics_b_5973184 (дата звернення: 05.01.2023).
8. Böhme G. *Atmosphäre als Grundbegriff einer neuen Ästhetik. Atmosphäre: Essays zur neuen Ästhetik*. Suhrkamp Verlag. 2013. P. 21–48.
9. Burke E. A. *Philosophical Enquiry into the Origin of Our Ideas of the Sublime and Beautiful*. Cambridge University Press, 2014. 328 p.
10. Dumitrescu A. E. *Towards A Metamodern Literature. Thesis, Doctor of Philosophy*. University of Otago, 2014. URL: <http://hdl.handle.net/10523/4925> (дата звернення: 05.01.2023).
11. Dumitrescu A. E. *What is Metamodernism and Why Bother? Meditations on Metamodernism as a Period Term and as a Mode*. 2016. URL: https://www.academia.edu/31494316/What_is_Metamodernism_and_Why_Bother_Meditations_on_Metamodernism_as_a_Period_Term_and_as_a_Mode (дата звернення: 05.01.2023).
12. Helmreich S. *An anthropologist underwater: Immersive soundscapes, submarine cyborgs, and transductive ethnography*. *American ethnologist*. 2007. Vol. 34. №. 4. P. 621–641.
13. Novalis. *Fragmente und Studien 1797–1798*. Novalis Werke, ed. G. Schulz. München: C.H. Beck, 2001. 395 p.
14. Vermeulen T., van den Akker R. *Notes on Metamodernism*. *Journal of Aesthetics & Culture*. 2010. Vol. 2. P. 1–14.

References

1. Bandrovska, O. (2021). Reality as fiction? Concepts of «metamodernism» and «metamodern» in modern cultural and literary discourse. *Foreign philology*, 134, 152–164 [in Ukraine].
2. Bystryakova, V. N., Osadcha, A. M., Gula, E. P. (2017, May 26–27). Actual scientific problems. Consideration, decision, practice: materials of the 2nd International Scientific and Practical Conference. Kyiv: Institute of Innovative Education, 44–47 [in Ukraine].
3. Grebenyuk, T. V. (2018). Freedom in the literature of the metamodern world: the Ukrainian dimension. *Bulletin of Kharkiv National University named after V. N. Karazin. Philology*, 78, 160–164 [in Ukraine].
4. Pakharenyko, V. (2021). Metamodernism as an artistic direction: reflections on a new type of worldview. *Ukrainian language and literature*, 7–8, 56–68 [in Ukraine].
5. Petrivska, O. (2020). Metamodernism as a way of conceptualizing modernity in Paolo Sorrentino's satirical tragicomedies. *Doxa*, 2(34), DOI: [https://doi.org/10.18524/2410-2601.2020.2\(34\).218106](https://doi.org/10.18524/2410-2601.2020.2(34).218106) [in Ukraine].
6. Petrova, I. V. (2020). Metamodernism as a cultural concept. *Issues of cultural studies*, 36, 14–23. DOI: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.36.2020.221039> [in Ukraine].
7. Abramson, S. (2014). Metamodernism: The Basics. Retrieved from: https://www.huffpost.com/entry/metamodernism-the-basics_b_5973184 [in English].
8. Böhme, G. (2013). Atmosphäre als Grundbegriff einer neuen Ästhetik. *Atmosphäre: Essays zur neuen Ästhetik*. Suhrkamp Verlag, 21–48 [in German].
9. Burke, E. (2014). *A Philosophical Enquiry into the Origin of Our Ideas of the Sublime and Beautiful*. Cambridge University Press [in English].
10. Dumitrescu, A. E. (2014). Towards A Metamodern Literature. Thesis, Doctor of Philosophy. University of Otago. Retrieved from: <http://hdl.handle.net/10523/4925> [in English].
11. Dumitrescu, A. E. (2016). What is Metamodernism and Why Bother? *Meditations on Metamodernism as a Period Term and as a Mode*. 2016. Retrieved from: https://www.academia.edu/31494316/What_is_Metamodernism_and_Why_Bother_Meditations_on_Metamodernism_as_a_Period_Term_and_as_a_Mode [in English].
12. Helmreich, S. (2007). An anthropologist underwater: Immersive soundscapes, submarine cyborgs, and transductive ethnography. *American ethnologist*, 34, 4, 621–641 [in English].
13. Novalis (2001). *Fragmente und Studien 1797–1798*. Novalis Werke, ed. G. Schulz. München: C. H. Beck [in German].
14. Vermeulen, T., van den Akker, R. (2010). Notes on Metamodernism. *Journal of Aesthetics & Culture*, 2, 1–14 [in German].

*Стаття надійшла до редакції 09.01.2023
Отримано після доопрацювання 10.02.2023
Прийнято до друку 17.02.2023*